

2. Богданов І. Т. Моделювання перехідних процесів у електричних колах при навчанні електротехніки майбутніми вчителями фізики / І. Т. Богданов Ю. О. Єфименко // Актуальні проблеми викладання та навчання фізики у вищих освітніх закладах: матер. III міжнар. наук.-метод. конф. (Львів, 8-9 жовтня 2009 р.). – Л., 2009. – С.18-25

3. Богданов І. Т. Теоретичні і методичні засади формування фізико-технічних знань у процесі фахової підготовки майбутніх учителів фізики : дис. ... д-ра пед. наук [рукопис] ; 13.00.02 – теорія та методика навчання (фізика) / Богданов Ігор Тимофійович. – Київ, 2010. – 453 с.

4. Волобуев С. В. Воспитание политехнической культуры будущего учителя физики (на примере учебно-исследовательской работы по электрорадиотехнике) : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Волобуев Сергей Васильевич. – Елец, 2000. – 219 с.

5. Касперський А. В. Система формування знань з радіоелектроніки у середній та вищій педагогічній школах : [монографія] / А. В. Касперський. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. – 325 с.

6. Мартинюк О.С. Засоби графічного програмування у формуванні інформаційної компетентності майбутніх учителів фізики / О. С. Мартинюк // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету : педагогічні науки. – Бердянськ : БДПУ, – 2009. – №3. – С. 177–181.

7. Панфилов Д. И. Электротехника и электроника в экспериментах и упражнениях, практикум на Electronics Workbench : [в 2 т.] / Д. И. Панфилов, В. С. Иванов, И. Н. Чепурин ; под общей ред. Д. И. Панфилова. – М. : ДОДЭКА, 1999. – Т. 1: Электротехника. – 304 с.

8. Теория и практика дистанционного обучения : учебн. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений] / под ред. Е.С. Полат. – М. : Изд. центр "Академия", 2004. – 416 с.

9. Шут М. І. Проблеми дидактики фізики у вищій школі, теорія, лабораторний практикум, лекційні демонстрації : [навч. посібник] / М. І. Шут, Б. А. Сусь. – К. : ВЦ "Просвіта", 2001. – 153 с.

УДК 378.147

Г. Я. Іванишин,

кандидат педагогічних наук, викладач
(ДВНЗ "Івано-Франківський
національний медичний університет")

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ ВНЗ ДО ПРОФЕСІЙНОГО УКРАЇНОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Сучасні тенденції розвитку освіти та нові підходи до навчання української мови як іноземної у вищій школі України зумовлюють посилення уваги до фахової підготовки майбутніх медичних працівників із зарубіжних країн. Розроблення лінгводидактичних основ навчання професійного україномовного спілкування має особливе значення, оскільки мова є засобом і способом оволодіння предметною і комунікативною

компетенціями в галузі обраної спеціальності.

У дослідженнях Г. Бондаренко, І. Дроздової, Л. Златів, Н. Костиці, Л. Любашенко, Т. Окуневич, Л. Паламар, М. Пентиліюк, Л. Романової, О. Семенов, Т. Симоненко, Н. Тоцької розглядається формування функційного мовлення як важливого напрямку професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти України. Проблема пошуку нових шляхів оптимізації навчання професійного мовлення іноземних студентів нефілологічних ВНЗ представлена багатьма аспектами: досліджено формування мовленнєвої компетентності майбутніх медиків (А. Алексєєнко, Е. Арцішевська, Є. Божович, М. Кабардов та ін.); визначено якості усного мовлення (Б. Головін, Л. Зоріна, В. Хейлік та ін.); розглянуто питання щодо змісту навчання іноземних спеціалістів (К. Гейченко, А. Іванова, З. Мацюк, М. Нахабіна, В. Степаненко, Н. Ушакова та ін.). У сфері сучасної лінгводидактики активізувалися дослідження проблем, пов'язаних із навчанням іноземних студентів нефілологічних спеціальностей усного мовлення: Л. Васецька, Мохамед Саїд Хізам, Л. Васильєва, О. Іванців та інші.

Особливої актуальності набуває проблема ефективності навчального процесу, підвищення рівнів сформованості професійного усного мовлення в іноземних студентів медичних ВНЗ, створення оптимальних педагогічних умов, які відповідають меті навчання та задовольняють комунікативні потреби іноземних студентів.

Мета статті – обґрунтувати й розкрити зміст педагогічних умов, необхідних для ефективного навчання професійного українськомовного спілкування іноземних студентів медичних ВНЗ.

Поняття “умова” в сучасній науковій літературі трактується як “середовище”, “стан”, “обставини”, необхідні для виникнення, розвитку та зміни педагогічної системи. У психології умову розуміють як сукупність явищ зовнішнього чи внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища, яке опосередковується активністю особистості [5, с.206].

У педагогічному словнику В. Загвязінського, окрім “стимулюючого середовища”, до умов включають причини, чинники розвитку, технології, методики, засоби навчання, виховання і розвитку, адміністративний супровід тощо [8]. Лінгводидакти Н. Дворнікова, О. Назола, Н. Шереметова, С. Хазова та ін. розглядають педагогічні умови як сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, від яких залежить досягнення мети навчально-виховного процесу. Дослідники І. Глухов та Т. Шмоніна, узагальнюючи думки науковців, зазначають, що “педагогічні умови” є якісною характеристикою основних чинників, процесів і явищ освітнього середовища, які цілеспрямовано створюються й реалізуються в освітньому середовищі та забезпечують вирішення поставленого педагогічного завдання [12, с.65-68].

Погоджуючись із визначенням сутності і змісту поняття “педагогічні умови”, зазначимо, що в медичному ВНЗ системний комплекс заходів навчально-виховного процесу, який забезпечує створення і розвиток особистісних мотивів навчання іноземних студентів та організація характеру їхньої навчально-пізнавальної діяльності з орієнтацією на майбутню професію, спрямовані на досягнення мети, вважатимемо педагогічними умовами.

З'ясуємо педагогічні умови навчання професійного українськомовного спілкування іноземних студентів у медичних ВНЗ, до яких відносимо позитивну мотивацію до комунікативно-мовленнєвої діяльності іноземних студентів, комунікативно-мовленнєве спрямування навчальної діяльності на всіх етапах організації навчання та інформаційно-методичний супровід (система інформаційно-методичного забезпечення та наявність ефективних навчально-методичних засобів).

Перша педагогічна умова – позитивна мотивація до комунікативно-мовленнєвої діяльності іноземних студентів українською мовою у ВНЗ – пов'язана з тим, що мотивація – найважливіша умова формування іншомовної професійної компетенції студентів. В її основі лежить усвідомлення індивідом корисності й необхідності своїх дій, спрямованих на досягнення конкретної мети – практичного оволодіння професійним аспектом іншомовної комунікації.

Розглянемо детальніше поняття “мотивації”. Сутність мотивації як психологічної категорії розглядається в працях П. Гальперина, Д. Ельконіна, І.Зимньої, О.Леонтьєва, С. Рубінштейна, Н.Талізної та ін. Більшість психологів на чолі з І. Зимньою вважають мотивацію “пусковим механізмом” будь-якої діяльності: праці, спілкування чи пізнання. Мотивація як спонукання здійснюється заради реального кінцевого успіху, якого потрібно досягти. Якщо мотивація згасає – зникає активність, слабшає воля. Якщо мотив усвідомлюється, то він перетворюється у мотив-мету і стає актуальною спонукальною силою [7]. Розвиток мотивації відіграє важливу роль у поведінці особистості під час здобуття знань, здійснюючи вплив на характер, емоції, здібності, діяльність студента. Тому основними завданнями викладача української мови як іноземної є створення в студентів мотивів до навчання, тобто інтересів, стимулів та потреб, що мають безпосередній вплив на механізми продукування мовлення українською мовою. Виховання інтересу до навчання відбувається шляхом формування зацікавленості до отримання знань через призму позитивного ставлення до предмета.

У психології інтерес розглядають як “мотив, який сприяє орієнтуванню в якій-небудь сфері, ознайомленню з новими фактами, більш глибокому відображенню дійсності” [2, с.78]. Інтерес для суб'єкта проявляється в позитивному емоційному стані, якого надає процес пізнання. Під професійним інтересом слід розуміти свідоме позитивне ставлення до майбутньої професії й активне цілеспрямоване прагнення до здобуття знань та вмінь в обраній спеціальності. І. Дроздова виділяє найбільш широко розповсюджені мотиви: цікавість матеріалу, на якому побудоване навчання; особистість викладача та методичні прийоми, які він використовує; усвідомлення практичної потреби в знаннях із предмета (окремих його тем і системи мови в цілому) [3, с.80].

Вивчення української мови як іноземної у медичному ВНЗ, особливо у її функційному аспекті, відбувається через усвідомлення практичної значущості предмета, а отже, є одним із найважливіших стимулів до його пізнання. Тому професійне спрямування виявляється насамперед у професійному інтересі. Виховання схильності до майбутньої діяльності, формування професійних

здібностей і професійного інтересу здійснюються через пізнавальну активну діяльність, яка для студентів-іноземців базується на знаннях української мови й мовлення. В основі навчально-пізнавальної діяльності лежить пізнавальний мотив, а сама діяльність виникає в проблемній ситуації й розвивається за правильної взаємодії студентів і викладачів.

У ході експериментального дослідження (на основі анкетування, власних спостережень, індивідуальних бесід) ми виявили мотиви, пов'язані із самою навчальною діяльністю й зовнішніми щодо неї. Так, домінуючими мотивами в цій системі були: стати висококваліфікованим фахівцем, професіоналом своєї справи (59 % студентів) та набути міцних і глибоких знань (41 % студентів). Тому в ході експерименту ми звернули особливу увагу на формування внутрішньої мотивації до вивчення української мови як необхідної складової професійної системи знань майбутнього медика.

Основними завданнями, які ми намагалися розв'язати в процесі реалізації педагогічної умови – позитивної мотивації комунікативно-мовленнєвої діяльності іноземних студентів, були: відбір навчального матеріалу, що відповідає конкретним комунікативним потребам студентів кожного етапу навчання, реалізовує мотиви іноземних студентів; активізує розумову діяльність і знімає емоційну напруженість у процесі навчальної діяльності. Важливим чинником навчальної мотивації є індивідуалізація, до основних прийомів якої відносимо презентацію навчального матеріалу дедуктивним або індуктивним способом залежно від типу мислення, тобто врахування індивідуальних стратегій засвоєння навчального матеріалу. Для забезпечення ефективного процесу індивідуалізації слід урахувувати основні типологічні характеристики особистості студента, його етнічні особливості, вікову типологію; рівні сформованості дієвих знань, засоби і способи здійснення навчальної діяльності, операції щодо переведення знань, умінь і навичок на подальші рівні розвитку, інтереси, мотиви й вольові якості особистості тощо.

Спостереження та власний досвід свідчать, що найбільш сприятливими чинниками, що підвищують мотивацію навчання студентів-іноземців, є підтримка та взаєморозуміння з боку викладача і студентів усієї групи; емоційні компоненти; дружельюбність та товариські взаємовідносини між студентами; створення позитивної атмосфери спілкування під час занять.

Як відомо, мотиви реалізуються через роль. Цікаві ролі викликають у студентів мотиваційну готовність до мовленнєвих дій, спрямованих на формування уміння мобілізувати засвоєний мовленнєвий матеріал для спілкування в конкретних комунікативних цілях. Створюючи навчальні ситуації, необхідно дотримуватися принципу: цілі навчання повинні відповідати цілям життєво важливих потреб студента, оскільки в основі комунікативного підходу лежить не реальність самої ситуації, але реальність діяльності в ситуації, насамперед у певному акті спілкування (навчального) й адекватній йому мотивації. Засвоєння граматичної системи мови відбувається через зміст висловлювання, а врахування мотивації й емоційних явищ у навчанні сприяє формуванню досконалої особистості, здатної до продуктивної професійної й наукової творчості. Очевидним є те,

що розробка однієї з умов – мотивації навчання професійного спілкування іноземною мовою у ВНЗ – вимагає розгляду мотивації в таких аспектах:

- стимулювання студентів до іншомовної діяльності в межах ситуацій професійного спілкування, що дозволяє підвищити їхню інтелектуальну активність і створити позитивний психологічний клімат під час навчання;
- керування іншомовною мовленнєвою діяльністю студентів на основі моделювання ситуацій професійного спілкування й організації інтерактивного навчання з урахуванням комунікативно-професійного підходу;
- визначальна роль викладача у створенні особливо сприятливого психологічного клімату та доброзичливої атмосфери.

Наступна педагогічна умова – комунікативно-мовленнєве спрямування навчальної діяльності іноземних студентів українською мовою на всіх етапах організації навчання. Відбір змісту, засобів, форм, навчального матеріалу забезпечує рівень комунікативно-мовленнєвої достатності, можливості участі студентів у реальній комунікації. Під час відбору мовленнєвого матеріалу за умови комунікативно-мовленнєвого спрямування слід оцінювати кожне висловлювання з погляду реальності його функціонування в актах усного професійного спілкування, з погляду функціонування таких речень, як “готових” мовних знаків. При цьому тренування для розвитку мовленнєвих навичок не виключається з навчального процесу, а лише займає в ньому підпорядковане місце, створюючи “навичковий фундамент” для формування мовленнєвих умінь [1, с. 22–26]. З урахуванням цілей комунікативно-спрямованого навчання, основна з яких – це практична мета, що полягає у формуванні навичок й умінь розуміння думок інших під час аудіювання, читання, вираженні своїх думок в усній і письмовій формах, адже така організація занять забезпечить формування у студентів практичних умінь і навичок, які дають їм змогу брати участь у професійному спілкуванні. З цього випливає, що завдання курсу “Українська мова як іноземна” (210 годин) у медичному виші полягає в тому, щоб сформувати в іноземного студента усномовленнєві знання і вміння, які дозволять “адекватно спілкуватися у комунікативних ситуаціях актуальних для нього сфер діяльності: соціально-побутовій – у період “виживання” й адаптації та навчально-професійній – у період формування професійної компетенції” [10, с. 100 – 104]. Умови навчання мають бути наближені до реальних, а мета досягається за допомогою, по-перше, практичної орієнтації заняття (кожне заняття повинно мати конкретні практичні цілі, спрямовані на формування мовленнєвих навичок і умінь); по-друге, мовленнєвого спрямування заняття, що передбачає комунікативний характер завдань. Комунікативно-мовленнєве спрямування навчання професійного українськомовного спілкування передбачає найширше використання таких видів навчальної діяльності, що максимально активізують студентів, сприяють їхньому творчому самовираженню (рольові ігри, дискусії, презентації, “мозкові штурми”, проектна робота тощо).

Важливою педагогічною умовою успішної підготовки іноземних громадян до професійного мовлення є інформаційно-методичний супровід навчання, до якого належить система інформаційно-методичного забезпечення та наявність ефективних навчально-методичних засобів: навчальних планів і програм, методичних рекомендацій, посібників,

інформаційно-довідкових матеріалів, комплексу різних форм навчальних занять, технічних засобів навчання і дидактичних матеріалів до них, спрямованих на досягнення високого рівня практичного володіння професійним мовленням медицини.

Забезпечення навчального процесу ефективними засобами не лише сприяє активному засвоєнню інформації, але й посилює її достовірність, науковість, розвиває мислення, аналітичну діяльність студентів. При цьому підвищується роль викладача, професіоналізм якого виявляється в умінні на основі аналізу педагогічних ситуацій формулювати педагогічні завдання та знаходити оптимальні способи їх розв'язання. Структуру діяльності викладача Н. Кузьміна, М. Фіцула розуміють як взаємозв'язок знань і умінь (спеціальних, педагогічних, психологічних і методичних) та його конструктивну, комунікативно-розвивальну, інформаційно-орієнтувальну, дослідницьку й гносеологічну діяльність, що передбачає високу кваліфікацію [11, с.52].

До основних умінь педагога належать: визначення освітніх потреб, рівня готовності студентів; визначення цілей і стратегій навчання конкретної аудиторії; відбір та структурування змісту, джерел, засобів, форм і методів навчання; розробка навчальних планів, програм; організація спільної діяльності всіх учасників процесу навчання; визначення та використання різних критеріїв, форм, методів, засобів і процедур оцінювання досягнень студентів та всього процесу навчання; розвиток і визначення перспектив їхніх освітніх потреб, корекція процесу навчання, володіння професійними здібностями.

Одним із важливих засобів у процесі реалізації педагогічної умови інформаційно-методичного супроводу є наявність посібників, що враховують аксіологічні, професійні, когнітивні та комунікативні потреби іноземних громадян та відповідають програмним вимогам. З цією метою колектив викладачів кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету постійно працює над створенням й удосконаленням навчально-методичних комплексів, спрямованих на підвищення ефективності формування професійного українськомовного спілкування іноземних студентів на всіх етапах навчання, зокрема, це робочі зошити для підготовчих, I та II курсів та "Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів" [9].

Робочі зошити "Українська мова як іноземна" для I та II курсів [4; 6] спрямовані на закріплення умінь використовувати базові знання з граматики, лексики, орфографії, орфоєпії, синтаксису та комунікації. Зошити вміщують комунікативні блоки, що охоплюють базовий лексико-термінологічний мінімум, завдання з удосконалення діалогічних умінь та професійно орієнтовані тексти для читання, тестові завдання для контролю знань і вмінь студентів.

В "Українсько-англійсько-арабському тлумачному словнику медичних термінів" представлено лексику з анатомії, фізіології, медичної біології, гістології, гігієни, педіатрії, клінічної медицини тощо. Спеціальна медична термінологія поєднується з фрагментами найуживанішої й практично актуальної частини мовних засобів як особливо необхідних для професійного медичного мовлення. Згідно з обраною цілювою

мовленнєвою настановою довідкового видання для іноземних громадян словникова частина містить професійно орієнтовані слова й різного роду словосполучення – різнотипні за структурою мовні засоби, які студенти можуть використовувати в практичній діяльності та підвищувати свою культуру писемного й усного професійного мовлення. У словнику запропоновано переклад медичної лексики англійською й арабською мовами; наведено тлумачення термінів і типові термінологічні словосполучення, які активно побутують у медичній фаховій мові; подано кольорові ілюстрації із зображенням систем організму людини з перекладом до них, зібрано й систематизовано словотвірні терміноелементи медичної лексики.

Таким чином, запропонований комплекс педагогічних умов і засобів їхньої реалізації вважаємо доцільним для підготовки іноземних студентів до професійного українськомовного спілкування, оскільки вони були виокремлені відповідно до природи досліджуваного феномена й сучасних вимог викладання української мови як іноземної в умовах медичного ВНЗ.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні шляхів реалізації педагогічних умов у навчально-виховному процесі ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1.Ананьєва Л. В. Моделювання змісту навчання професійно-педагогічного діалогу та його реалізація на початковому ступені навчання у мовному вузі / Л. В. Ананьєва // Іноземні мови. – 2000. – № 4. – С. 22–26.

2.Асеев В. Г. Проблема мотивации и личность / В. Г. Асеев // Теоретические проблемы психологии личности. – М.: Наука, 1974. – С. 122–144.

3.Дроздова І. П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів ВНЗ нефілологічних спеціальностей : монографія / І. П. Дроздова. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 320 с.

4.Кобзей Н.В. Українська мова як іноземна: Робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (II курс, модуль № 5; спеціальність “Лікувальна справа”) / Н. В. Кобзей, У. В. Соловій. – Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2014. – Ч.1. – 138 с.

5.Краткий психологический словарь / [ред.-сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – 2-е изд., расш., испр. и доп. –Ростов н/Д : Изд-во “Феникс”, 1999. – 512 с.

6.Куйловська Н. Л. Українська мова як іноземна: Робочий зошит для студентів факультету підготовки іноземних громадян (I курс, модуль № 1, модуль № 2, спеціальність “Лікувальна справа”) / Н. Л. Куйловська, У. В. Соловій. – Івано-Франківськ : ІФНМУ, 2013. – 154 с.

7.Назола О. В. Педагогічні умови підвищення якості навчання іноземних мов курсантів вищих військових навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. В. Назола – Хмельницький : вид-во нац. акад. держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2005 – 20с.

8.Педагогический словарь : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. / под ред. В. Загвязинского, А. Закировой. – М.: Академия, 2008. – 352 с.

9.Українсько-англійсько-арабський тлумачний словник медичних термінів: 8000 слів і словосполук / уклад. : Р. Б. Голод, Г. Я. Іванишин,

С. В. Личук [та ін.]. – Івано-Франківськ, 2013. – 492 с.

10. Ушакова И. А. Один из способов оптимизации учебного процесса (использование принципа проблемного обучения) / И. А. Ушакова, Г. Ф. Юлдашева // Русский язык и литература в общении народов мира: Проблемы функционирования и преподавания. – М. : Рус. яз., 1990. – С. 100–104.

11. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи [Текст] : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

12. Шмоніна Т. А. Сучасні підходи до розуміння поняття “педагогічні умови” / Т. А. Шмоніна, І. Г. Глухов // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Вип. 59. – Херсон : ХДУ, 2011. – С. 65 – 68.

УДК 373.2:81`246.2

Л. І. Казанцева,

доктор педагогічних наук, професор
(Бердянський державний
педагогічний університет)

БАГАТОМОВНЕ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ: АНАЛІЗ ПРОГРАМНО-МЕТОДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Постановка проблеми. Дослідження стану навчання української мови як державної в дошкільних закладах з переважно російськомовним типом організації освітнього процесу засвідчило низку суперечностей між соціомовленневою специфікою південно-східного регіону нашої країни та мовною ситуацією в дошкільних закладах, між реальним рівнем володіння дошкільниками рідною й українською мовою та методичним інструментарієм, який застосовується в роботі з російськомовними дітьми. Це спонукало нас до перегляду й ретроспективного аналізу програмно-методичних документів, які використовуються впродовж двадцятип'ятилітнього періоду вирішення питання залучення дітей дошкільного віку до засвоєння української мови як державної.

Аналіз досліджень і публікацій. Дошкільна лінгводидактика в питанні формування двомовності й паралельного навчання споріднених мов спирається на науково-теоретичні положення лінгвістики (У. Вайнрайх, Є. Верещагін, Ю. Жлуктенко, Г. Їжакевич, С. Семчинський та ін.), психолінгвістики і психології (Л. Виготський, О. Залевська, І. Зимняя, Н. Імедадзе, О. Леонт'єв, Г. Колшанський, Ю. Пассов, О. Шахнарович та ін.), лінгводидактики (Л. Булаховський, М. Вашуленко, Н. Гавриш, І. Гудзик, Н. Пашковська, М. Пентилюк, А. Супрун, М. Успенський, Л. Щерба та ін.).

У навчанні української мови дошкільників з російськомовним типом спілкування методика збагатилася дослідженнями з питань формування психологічної настанови, самоконтролю і самокорекцій під час засвоєння нерідної мови, використання транспозиційних можливостей при паралельному засвоєнні другої мови (А. Богуш), подолання інтерференції під час формування словника української мови (І. Луценко), індивідуально-